

Damjan Tatić

Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom, Beograd

ZAŠTITA PRAVA OSOBA SA INVALIDITETOM U SRBIJI

Rezime: Invalidnost je društveni fenomen koji dotiče praktično sve oblasti društvenog života i prati ljudsku zajednicu od samih začetaka ljudskog društva. Polazeći od aksioma da osobama sa invaliditetom pripadaju sva ljudska prava, neophodno je prilikom tumačenja i primene univerzalnih i regionalnih dokumenata o ljudskim pravima preduzimati nužne mere kako bi ove osobe u praksi ravnopravno uživale prava garantovana pomenutim dokumentima. Dosledna primena Standardnih pravila UN za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom, relevantnih regionalnih akata, angažman na usklađivanju propisa Republike Srbije s odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i ratifikacija Konvencije predstavljaju dalje potrebne korake. Pored primene opštih međunarodnih i regionalnih pravnih okvira, nužna je i zabrana diskriminacije osoba sa invaliditetom odgovarajućim aktima unutrašnjeg prava. Neophodno je dosledno poštovanje zabrane diskriminacije na osnovu fizičkog i intelektualnog invaliditeta iz Ustava Srbije (čl. 21, st. 3) i sprovođenje Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom Republike Srbije. Sve ove mere treba preduzimati u saradnji sa osobama sa invaliditetom i njihovim organizacijama. Tako se stvaraju pravni okviri društva u kome će osobe sa invaliditetom imati jednake mogućnosti za puno učešće u svim oblastima života.

Ključne reči: zabrana diskriminacije, osobe sa invaliditetom, Standardna pravila UN za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom, Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom

Podaci Svetske zdravstvene organizacije (World Health Organization – WHO) pokazuju da oko deset procenata svetske populacije čine osobe sa invaliditetom.¹ Dakle, u svetu danas živi oko 650 miliona osoba sa nekim oblikom invaliditeta. Kada se u obzir uzmu i članovi porodica tih osoba, dolazi se do zaključka da možda i do dve i po milijarde ljudi na neki način oseća posledice invaliditeta. U razvijenijim zemljama sa produženjem

1 Vidi: Viktorija Cucić (urednik) *Osobe sa invaliditetom i okruženje*, Beograd 2001, str. 17–18.

životnog veka i podizanjem kvaliteta života procentualna zastupljenost osoba sa invaliditetom u opštoj populaciji još je veća: prema podacima Eurostata iz 2001. godine, oko 14,5 procenata stanovnika Evropske unije ima neki oblik invaliditeta.² U našoj zemlji ne postoje precizni podaci o broju osoba sa invaliditetom, tokom popisa 2002. godine nisu prikupljeni podaci o stanovnicima sa invaliditetom. Centar za proučavanje demokratskih alternativa iz Beograda i “Hendikep Internešnal” su tokom 2000. i 2001. godine sprovedli istraživanje u 36 mesnih zajednica u 12 opština Srbije (bili su obuhvaćeni Vojvodina, Beograd i centralna Srbija bez Kosmeta), na osnovu koga su zaključili da u našoj zemlji živi i do 6,4 procenata stanovnika sa nekim oblicima invaliditeta, tj. oko pola miliona ljudi!³ Ipak, treba primetiti da je broj osoba sa invaliditetom u Srbiji sigurno veći, jer ovim istraživanjem nisu obuhvaćena deca sa invaliditetom mlađa od 14 godina i osobe sa invaliditetom koje imaju 75 i više godina.⁴

Invalidnost je društveni fenomen koji dotiče praktično sve oblasti društvenog života i prati ljudsku zajednicu od samih začetaka ljudskog društva. Vekovima, čak milenijumima osobe sa invaliditetom bile su ostavljene na marginama društva, iako neka istraživanja ukazuju da su u prvobitnoj zajednici i u antičkim vremenima osobe sa invaliditetom koje bi uspele da prežive najranije detinjstvo sticale određeni društveni ugled, pa čak i izvesne privilegije. No ne treba zaboraviti i praksu “izlaganja bogovima” dece sa invaliditetom u mnogim antičkim društvima i ponižavajući položaj u kome su se nalazile osobe čiji invaliditet je bio posledica sakaćenja osuđenika za različita krivična dela. Razvojem hrišćanstva javlja se i karitativni, milosrdni pristup osobama sa invaliditetom, koje su posmatrane kao ubogi, bezvredni ili manje vredni članovi zajednice, te tako postaju objekti nege, brige i milostinje jačih i moćnih, koje treba štititi i negovati u skladu sa vrednostima hrišćanskog morala. Ovaj model bio je dominantan sve do devetnaestog veka, a zadržao se i kasnije, tokom većeg dela dvadesetog veka, preplićući se sa medicinskim modelom pristupa invalidnosti.⁵

Napretkom nauke i medicine tokom devetnaestog i dvadesetog veka, veliki broj bolesti i povreda više nisu imale fatalan ishod. Lica koja su preležala bolest ili pretrpela povredu preživela bi, ali oštećenja su ostavljala trajne posledice i trajna ograničenja ostvarivanja punih funkcija tela. Razvija se *medicinski model pristupa invalidnosti*, koji invalidnost posmatra kao puki medicinski fenomen, odstupanje od “normalnog zdravstve-

2 Vidi Internet sajt Evropskog foruma za pitanja invalidnosti (European Disability Forum EDF): <http://www.edf-feph.org>

3 Vidi: Viktorija Cucić (urednik), *op. cit.*

4 *Ibid.*, str. 31.

5 D. Tatić, *Zaštita ljudskih prava osoba sa invaliditetom*, Beograd 2008, str. 207.

nog stanja”, individualni problem osobe sa invaliditetom. Ova osoba uz pomoć stručnjaka, pre svega medicinske struke, treba da se prilagodi društvu, što više približi onome što društvo smatra “normalnim”, a kada to nije moguće, onda za osobe sa invaliditetom treba organizovati *posebne službe, posebne ustanove*. Vođenje ovih ustanova prepušta se stručnjacima, koji navodno “najbolje znaju šta je u interesu osoba sa invaliditetom”, dok te osobe postaju *pasivni objekti tuđe brige*, lišeni prava da donose odluke o svojim životima.⁶

Tokom druge polovine dvadesetog veka, u sklopu opšteg pokreta za zaštitu i promovisanje prava čoveka, i položaj osoba sa invaliditetom postepeno počinje da se posmatra iz perspektive ljudskih prava. U mnogim zemljama ratni vojni veterani pokreću prvu generaciju boraca za prava osoba sa invaliditetom. Sve više sazreva svest da invalidnost nije puki medicinski, već da je društveni fenomen i izazov. Javlja se *socijalni model pristupa invalidnosti*, koji lucidno ukazuje na činjenicu da *uzrok marginalizacije i obespravljenosti osoba sa invaliditetom ne leži u oštećenjima, posledicama bolesti, stanja ili povreda, već u nespremnosti društva da ovim osobama pruži jednake mogućnosti* za ostvarivanje ljudskih prava i za *ravnopravno* učešće u svim oblastima društvenog života. Na tragu ovog modela dalje se razvijaju *Nadijev model, biopsihosocijalni model i Kvebeški model procesa nastanka invalidnosti*, koji invalidnost posmatraju kao posledicu interakcije između *ličnih faktora* (uključujući medicinske posledice bolesti, povrede, traume, stanja) i *okolinskih faktora*. Razne okolinske, psiho-socijalne, informatičke *barijere*, negativni stavovi društva i predrasude uslovljavaju *socijalnu isključenost, marginalizaciju, obespravljenost i diskriminaciju* osoba sa invaliditetom. *Odgovor leži u zabrani diskriminacije, preduzimanju podsticajnih mera, izjednačavanju mogućnosti i stvaranju uslova za ravnopravno učešće osoba sa invaliditetom u društvu.*⁷

Osobama sa invaliditetom pripadaju sva ljudska prava garantovana kako opštim i regionalnim aktima međunarodnog javnog prava, tako i propisima unutrašnjeg prava, koja pripadaju svim drugim ljudskim bićima. ***Ovaj zaključak se izvodi iz premise univerzalnosti i nedeljivosti ljudskih prava, kao i činjenice da osobe sa invaliditetom čine deo ljudskog roda, a da invalidnost predstavlja jednu od manifestacija raznolikosti ljudske vrste.***⁸

Univerzalni akti Ujedinjenih nacija o pravima čoveka – Univerzalna deklaracija i međunarodni paktovi o građanskim i političkim, te ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, u članovima o zabrani diskrimi-

6 *Ibid.*

7 *Ibid.*, str. 208.

8 *Ibid.*, str. 209.

nacije u ostvarivanju različitih prava garantovanih tim dokumentima ne navode izričito invalidnost. U praksi su se osobe sa invaliditetom suočavale sa preprekama u ostvarivanju ljudskih prava, pa je značajno što su tela nadležna za praćenje sprovođenja paktova u više svojih komentara govorila o potrebi da se osobama sa invaliditetom obezbedi ravnopravno uživanje prava. Kasnije donete konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i diskriminacije žena apostrofiraju ideje zaštite marginalizovanih društvenih grupa i preduzimanja afirmativnih mera za stvaranje uslova za jednako učešće ovih grupa u svim oblastima društvenog života. *Konvencija o pravima deteta izuzetno je značajna jer u članu 2 izričito zabranjuje diskriminaciju na osnovu invalidnosti u uživanju prava garantovanih Konvencijom, a članom 23 uređuje mere za ostvarivanje prava dece sa invaliditetom.*

Ujedinjene nacije i njihove agencije i organizacije, pre svih Međunarodna organizacija rada, usvojile su niz specifičnih dokumenata usmerenih na uređenje mera za ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom. Najznačajniji akti su *Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom* i *Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom*. Standardna pravila su *pravno neobavezujuće smernice* o merama kako da se stvore uslovi za puno i ravnopravno učešće osoba sa invaliditetom u svim oblastima društvenog života, koje su kasnije postale deo međunarodnog običajnog prava. Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom predstavlja *pravno obavezujući ugovor* međunarodnog javnog prava, čija svrha je promovisanje, zaštita i osiguravanje punog i jednakog uživanja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda osoba sa invaliditetom. Konvencija u preambuli daje opisnu definiciju invalidnosti, naglašavajući da je reč o konceptu koji se razvija. Sama invalidnost proističe iz interakcije između osoba sa oštećenjima i okolinskih i barijera koje se odražavaju u stavovima zajednice i otežavaju puno i efektivno učešće osoba sa invaliditetom u društvu na osnovu jednakosti sa ostalim članovima tog društva. Ova Konvencija, koja je stupila na snagu 3. maja 2008. godine, predstavlja početak nove ere u zaštiti prava osoba sa invaliditetom. Ona ne stvara nova prava za osobe sa invaliditetom, već predviđa mere kako da ove osobe efikasno uživaju sva svoja građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava u praksi.

Srž Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom čine članovi 4, o opštim obavezama država potpisnica, i 5, o garantovanju ravnopravnosti i nediskriminacije osoba sa invaliditetom. Države potpisnice obavezuju se da će osigurati puno ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za sva lica pod njihovom jurisdikcijom bez ikakve diskriminacije po osnovu invalidnosti.

Konvencija zacrtava značajno načelo i način rada: Prilikom razvoja i sprovođenja politike i zakonodavstva usmerenih na primenu ove Konvencije, kao i drugim procesima donošenja odluka o pitanjima koja se neposredno tiču osoba sa invaliditetom, države potpisnice će to činiti uz bliske konsultacije i aktivno učešće osoba sa invaliditetom, kroz organizacije koje ih predstavljaju i zastupaju (st. 3, čl. 4).

Pošto se izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom može posmatrati kao razvojno pitanje, zemlje u razvoju insistirale su da Konvencija ponovi načelo zacrtano Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima o progresivnom sprovođenju ovih prava, što je Ad hoc komitet i prihvatio. Dakle, ova prava će se ostvarivati postepeno, a države potpisnice preduzimaće mere za ostvarivanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava uz maksimalnu upotrebu svojih raspoloživih resursa, po potrebi u sklopu međunarodne saradnje.

U sklopu mera za njeno sprovođenje, Konvencija uređuje mere za prikupljanje statističkih podataka vezanih za osobe sa invaliditetom (čl. 31) i međunarodnu saradnju, koja treba da olakša i pospeši primenu Konvencije, iako primarna odgovornost za njeno sprovođenje eži na svakoj državi potpisnici ponaosob (čl. 32). Konvencija detaljno uređuje i osnivanje tela za praćenje njenog sprovođenja na nacionalnom nivou i Komiteta za prava osoba sa invaliditetom, koji će činiti nezavisni eksperti. Države strane ugovornice Konvencije izabrale su u sedištu UN u Njujorku 3. novembra 2008. godine 12 nezavisnih eksperata koji će činiti Komitet za prava osoba sa invaliditetom. Države imaju i mogućnost da potpišu Opcioni protokol o individualnim predstavkama posle ratifikacije Konvencije. Za dosledno sprovođenje Konvencije izuzetno je važan mehanizam za praćenje primene, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom planu. Pored organa države, u ovom procesu ključnu ulogu imaće osobe sa invaliditetom i njihove organizacije, koje će pratiti primenu Konvencije. Do početka novembra 2008. godine Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom ratifikovala je 41 država članica UN, a 136 država ju je potpisalo. Do pomenutog datuma Opcioni protokol uz Konvenciju ratifikovalo je 25 država, a 79 država ga je potpisalo.

Republika Srbija potpisala je 17. decembra 2007. Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom i Opcioni protokol uz nju. Neophodno je uskladiti propise Republike Srbije sa odredbama Konvencije. Neke propise neophodno je uskladiti sa odredbama Konvencije i pre ratifikacije, dok se neki propisi, pre svih oni koji uređuju ekonomska, socijalna i kulturna prava, koja se ionako ostvaruju postepeno, mogu uskladiti i nakon ratifikacije.

Republika Srbija izričito je zabranila diskriminaciju na osnovu invalidnosti najvišim pravnim aktom, *Ustavom* (stav 3 člana 21). Srbija

je u aprilu 2006. godine usvojila **Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom**. Zakon uređuje opšti režim zabrane diskriminacije po osnovu invalidnosti, posebne slučajeve zabranjene diskriminacije osoba sa invaliditetom, postupak zaštite osoba izloženih diskriminaciji, sankcije za izvršioce nekih akata diskriminacije i mere koje država preduzima radi podsticanja socijalne uključenosti osoba sa invaliditetom. Ovaj propis daje široku definiciju osoba sa invaliditetom koje uživaju pravo na zaštitu, izvedenu iz socijalnog modela pristupa invalidnosti. Zabranjuje direktnu i indirektnu diskriminaciju, viktimizaciju, pozivanje na diskriminaciju i podstrekivanje diskriminacije, povredu načela jednakosti prava i dužnosti, predviđa naročito teške slučajeve diskriminacije. Previđa zabranjene slučajeve diskriminacije u oblastima postupka pred organima javne vlasti, članstva u udruženjima građana, pristupa uslugama namenjenim javnosti, javnim objektima i površinama, javnom prevozu, obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti, bračnim i porodičnim odnosima. Propisuje mere za podsticanje ravnopravnosti osoba sa invaliditetom inspirisane Standardnim pravilima UN. Detaljno uređuje mehanizme sudske zaštite i sankcije za počinioce akata diskriminacije. Zakon dobio je najviše ocene od Evropskog foruma za osobe sa invaliditetom na skupu Saveta Evrope posvećenom sprovođenju Akcionih planova za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom. U septembru 2007. doneta je prva presuda na osnovu ovog Zakona. *Zabrana diskriminacije na osnovu invalidnosti sadržana je i u Zakonu o radu, Zakonu o visokom obrazovanju, Zakonu o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja i Zakonu o zdravstvenoj zaštiti.*⁹

*Zakoni o sprečavanju diskriminacije na osnovu invalidnosti predstavljaju neophodan ali ne i dovoljan preduslov za punu socijalnu uključenost osoba sa invaliditetom. Neophodno je doneti i propise koji će urediti mere za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju ovim osobama. Standardna pravila UN za izjednačavanje mogućnosti terminom "izjednačavanje mogućnosti" označavaju proces kojim različiti delovi društva i okoline, kao što su službe, delatnosti, informisanje i dokumentacija, postaju dostupni svima, posebno osobama sa invaliditetom.*¹⁰

Analiziranjem sadržaja zakona o merama za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom u Srbiji može se doći do zaključka da su zakoni iz oblasti zdravstvene zaštite i rehabilitacije korektni, ali da se nedovoljno sprovode u praksi. Propisi koji uređuju materiju servisa podrške osobama sa invaliditetom i pomagala u Srbiji daleko su od evropskih standarda. Propisi koji uređuju materiju pristupačnosti fizičkog okruženja u Srbiji na visokom su nivou, ali tek ih treba dosledno

9 *Ibid.*, str. 211.

10 *Ibid.*, str. 212.

sprovoditi, dok su propisi koji uređuju dostupnost javnog saobraćaja, informacija i komunikacija rudimentarni te ih treba razvijati. Propisi koji uređuju materiju predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja daleko su od najviših standarda i moraju se razvijati i menjati, dok kvalitetne propise koji uređuju oblast visokog obrazovanja treba dosledno sprovesti. Zakoni koji uređuju mere za izjednačavanje mogućnosti u oblasti radnih odnosa sadrže dosta kvalitetnih rešenja, mada treba doneti još neke propise, poput Zakona o zapošljavanju i profesionalnoj rehabilitaciji osoba sa invaliditetom. Propise koji uređuju oblast socijalne sigurnosti treba temeljito doraditi. Odredbe Porodičnog zakona u praksi treba primenjivati tako da ne služe kao osnova za ograničavanje prava osoba sa invaliditetom u oblasti bračnih i porodičnih odnosa. Primenom propisa o pristupačnosti fizičkog okruženja, informacija i komunikacija stvorice se okviri za ravnopravno učešće osoba sa invaliditetom u kulturnom, sportskom i verskom životu društva.¹¹

Neophodno je dosledno sprovesti Strategiju unapređenja položaja osoba sa invaliditetom u Srbiji 2007–2015. Vlada Republike Srbije usvojila je 28. decembra 2006. godine Strategiju unapređenja položaja osoba sa invaliditetom u Srbiji od 2007. do 2015. godine. Strategija se zasniva na biopsihosocijalnom modelu pristupa invalidnosti i poštovanju ljudskih prava osoba sa invaliditetom, oslanja se na opšte dokumente o ljudskim pravima poput Univerzalne deklaracije o pravima čoveka i dokumente kojima se uređuje položaj osoba sa invaliditetom, pre svega Standardna pravila UN za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom. U vreme kada je Strategija pripremana, Ujedinjene nacije intenzivno su radile na pripremi nacrtu Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Pošto je Srbija bila regionalni lider u radu na nacrtu Konvencije, logično je što su mnoga rešenja iz Konvencije našla put i u tekst Strategije. Strategija se oslanja i na regionalna dokumenta, poput revidirane Evropske socijalne povelje, Akcionog plana Saveta Evrope za osobe sa invaliditetom, akta EU. Rađena je u partnerstvu sa pokretom osoba sa invaliditetom u Srbiji, civilnim sektorom, uz podršku Programa UN za razvoj UNDP, na osnovu multisektorskog pristupa, uz učešće predstavnika raznih ministarstava u radnoj grupi za izradu nacrtu (rada, socijalne politike, prosvete, kulture, infrastrukture i drugih).¹²

Opšti cilj Strategije jeste unapređenje položaja osoba sa invaliditetom do pozicije ravnopravnih građana sa svim pravima i odgovornostima. Zadatak Strategije i akcionog plana jeste da definiše ciljeve, mere i aktivnosti koje će doprineti ugrađivanju socijalnog modela i pristupa zasnova-

11 *Ibid.*

12 *Ibid.*, str. 202.

nog na ljudskim pravima u mere kojima se definiše položaj osoba sa invaliditetom u Srbiji. Strategija definiše 6 opštih ciljeva. Prvi opšti cilj predviđen Strategijom jeste ugrađivanje pitanja položaja osoba sa invaliditetom u opšte razvojne dokumente i operacionalizacija multisektorske, multiresorne saradnje na planiranju i praćenju položaja osoba sa invaliditetom, uz izgradnju institucionalnog okvira za ovu saradnju. Drugi opšti cilj jeste stvaranje efikasne pravne zaštite, uz razvoj i realizaciju planova prevencije diskriminacije osoba sa invaliditetom i opštu senzibilizaciju društva na pitanja položaja, prava, potrebe osoba sa invaliditetom. Treći opšti cilj jeste činjenje socijalnih, zdravstvenih i drugih usluga dostupnim korisnicima, pre svega osobama sa invaliditetom, ili članovima njihovih porodica. Ove usluge treba da se zasnivaju na pravima i potrebama korisnika, a procena invalidnosti i potreba treba da bude u skladu sa savremenim međunarodno prihvaćenim metodama. Četvrti opšti cilj predviđen Strategijom jeste razvoj politike i primena mera koje osobama sa invaliditetom pružaju jednake mogućnosti, podstiču samostalnost, lični razvoj i aktivan život, naročito u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, rada i stanovanja. Peti cilj je obezbeđivanje pristupa osobama sa invaliditetom izgrađenom okruženju, pristupačnom prevozu, informacijama i komunikacijama, uslugama namenjenim javnosti. Radi ostvarivanja ovog cilja treba razviti i realizovati plan uklanjanja barijera i izgradnje pristupačnih objekata i usluga. Šesti opšti cilj jeste obezbeđivanje socijalne sigurnosti i adekvatnog standarda življenja za osobe sa invaliditetom. Radi ostvarivanja svakog od pomenutih ciljeva, Strategija definiše konkretne mere, a akcioni planovi dalje uređuju konkretne akcije, nosioce tih akcija, potencijalne resurse i rokove za realizaciju. Strategijom je predviđeno donošenje dvogodišnjih akcionih planova, ali zbog prevremenih parlamentarnih izbora 2007. i 2008. godine Vlada nije usvojila Akcioni plan za 2007–2009. iako je sačinjen predlog Akcionog plana za sprovođenje Strategije u 2008. i 2009. godini. Svaki od 6 opštih ciljeva dalje se razrađuje i operacionalizuje kroz posebne ciljeve. Strategija predviđa mere za realizaciju svakog od posebnih ciljeva. Ove mere dalje se razrađuju kroz dvogodišnje akcione planove aktivnosti, sa preciziranim ulogama nadležnih organa koji sprovode aktivnosti, vremenske okvire i indikatore za ostvarenost pojedinih aktivnosti.¹³

Polazeći od aksioma da osobama sa invaliditetom pripadaju sva ljudska prava, neophodno je prilikom tumačenja i primene univerzalnih i regionalnih dokumenata o ljudskim pravima preduzimati nužne mere kako bi ove osobe u praksi ravnopravno uživale prava garantovana pomenutim dokumentima. Neki od opštih komentara o pomenutim instrumentima predstavljaju vredne smernice, npr. Opšti komentar 5 o Paktu o

13 *Op. cit.*, str. 203.

ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. *Dosledna primena Standardnih pravila UN za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom, relevantnih regionalnih akata, angažman na usklađivanju propisa Republike Srbije s odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i ratifikacija Konvencije predstavljaju dalje potrebne korake. **Pored primene opštih međunarodnih i regionalnih pravnih okvira, nužna je i zabrana diskriminacije osoba sa invaliditetom odgovarajućim aktima unutrašnjeg prava.** Izričita ustavnopravna zabrana diskriminacije na osnovu invalidnosti predstavlja jasan signal da je određeno društvo odlučno u garantovanju ravnopravnosti svih svojih građana. Predviđanje krivičnopравниh sankcija za najteže slučajeve diskriminacije na osnovu invalidnosti takođe predstavlja demonstraciju odlučnosti jednog društva da osigura poštovanje prava osoba sa invaliditetom. Ključni koraci jesu usvajanje i sprovođenje zakona o zabrani diskriminacije, koji detaljno uređuje zabranu diskriminacije, mehanizme sudske zaštite i sankcije za prekršioce u građanskoj parnici, kao i unošenje mera za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom u propise iz oblasti obrazovanja, radnih odnosa, pristupa fizičkom okruženju, dobrima, uslugama i objektima namenjenim javnosti, javnom prevozu, informacijama i komunikacijama, servisima podrške, pomagalima, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti. Sve ove mere treba preduzimati u saradnji sa osobama sa invaliditetom i njihovim organizacijama. Tako se stvaraju pravni okviri društva u kome će osobe sa invaliditetom imati jednake mogućnosti za puno učešće u svim oblastima života.*

Damjan Tatic

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES IN SERBIA

Summary

Disability is a cross-cutting phenomenon that touches virtually all areas of social life. It is as old as human community itself. Starting from the assumption that persons with disabilities enjoy all human rights, the author insists that all stakeholders implementing universal global and regional human rights instruments have to take the necessary measures in order to enable persons with disabilities to enjoy all the rights put forth in the above-mentioned documents. The author insists that Serbian authorities should implement consistently the UN Standard Rules for the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, relevant regional instruments, take measures to harmonize Serbia's legislation with the provisions of the Convention on Rights of Persons with Disabilities and ratify

the Convention. Besides implementing general international and regional legal instruments, the author maintains that authorities of a particular country should prohibit discrimination on the grounds of disability in relevant national legislation. One should consistently implement the Constitutional prohibition of discrimination on grounds of physical and intellectual disability (article 21, clause 3 of Serbia's Constitution). The author furthermore insists that all relevant stakeholders should consistently implement Serbia's Law on Prevention of Discrimination against Persons with Disabilities. The author insists that the relevant authorities should adopt all the above-mentioned measures in co-operation and partnership with persons with disabilities and their organizations. In that way one can create legal framework for a society in which persons with disabilities shall enjoy equal opportunities for full participation in all areas of social life.

Key words: prohibition of discrimination, persons with disabilities, the UN Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, the Act on Prevention of Discrimination of Persons with Disabilities

Milo Milunović – *Ribe u korpi*, 1957.